

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2023

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 27.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
  - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
  - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
  - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
  - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
  - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Tlhaho ya Moshoeshoe'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Ikeletse'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Thuto'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Tswalo la ka le a hana'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Ngwana lehlaswa'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	18
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	18
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	20
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	20
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	22
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	22
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	24
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	24
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	26
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	26

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13	1	
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TLHAHO YA MOSHOESHOE – DCT Bereng

- 1 Ha Libenyane ho mohlankana.
- 2 Lesea la hlaha le thebe letsohong.
- 3 Batho ba bala diketso sefahlehong,
- 4 Ketso tsa balwa di eso etsahale.
- 5 Tsohle tsa nahanisa batho:
- 6 Ho ba tlama di metse di bohuwe;
- 7 Palesa tsa thunya makgatsikgatsi,
- 8 Naledi tsa wa medubela,
- 9 Ya ka hola ke bosiu,
- 10 Ya ka tolo le benya!
- 11 Tsatsi la tuka malakabe,
- 12 Metlotlwaneng mafutsana ra lahla dikobo.
- 13 Kgwedi ya rethemana sebakeng,
- 14 Ya ka ngwetsi e fihla ha matsalayona.
- 15 Monyenyesetsi wa hlaha lesobeng,
- 16 Eka le tjepa di bile tsa utlwa,
- 17 Hoba di ne di bohle;

Sekaseka thothokiso ena mme o bontshe kamoo sethothokisi se sebedisitseng **pheteletso** kateng ho hlakisa le ho matlafatsa molaetsa wa sona.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

IKELETSE – KPD Maphalla

1	Lengolo le bulehileng ke lena
2	Ho wena Mpho motswalle wa ka;
3	Ha o ntse o tshetshetha lefatsheng
4	Kgefutsa motsotswana, o ikeletse.
5	Ikeletse, ikeletse ngwaneso,
6	Kgutsa hle motsotswana, o itekole;
7	Ikgaleme ha o bona o kgera,
8	Boya sekwele o qamake motjha.
9	Ikeletse, ikeletse kgutsana,
10	Ha o sa ikeletse o tla eletswa ke mang?
11	Hopola hle o shwetswe ke batswadi,
12	Le baena ba behile matsoho diphatleng.
13	Ikeletse, ikeletse moreso,
14	Ha o sa ikeletse o tla eletswa ke mang?
15	Tadima hle metswalle e phaphathehile.
16	Le ya hlooho ya kgomo e kgwetjhile.

2.1	Mongodi o sebedisitse lentse 'tshetshetha' molathothokisong wa 3. Hana lentse lee le bitswang ka puo ya bothothokisi?	(1)
2.2	Polelwana ena 'boya sekwele' e molathothokisong wa 8 e bolelang?	(1)
2.3	Fana ka lebitso la bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 6.	(1)
2.4	Lehlaso le hlahang qalong ya temanathothokiso ya 2, 3 le ya 4 le sebedisitse ka sepheo sefe?	(2)
2.5	Fana ka molaetsa o fetiswang ke mongodi ka thothokisong ena.	(2)
2.6	Sekaseka tshebediso ya lebotsi le hlahang molathothokisong wa 10.	(3)
		[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

THUTO – JM Nkutha

- 1   Sebetsa sa bophelo seratwa-ke-bohle,
2   Seratwa ke marena le bafo mmoho,
3   Seratwa ke barui le ona mafutsana,
4   O fella kae moo re sa o boneng?
- 5   Re botsa pheletso ya hao lere la rona,
6   Re batla pheletso ya hao mothusi wa rona,
7   Ke kgale re phapharetsa re o batlisisa,
8   Re bolelle hore o fella kae.
- 9   Barutwana ke bana ba o labalabela,
10   Le mesuwe le yona ha e a ipeha,
11   Baetapele bohle ba a o labalabela,
12   Ba batla bophahamo, sehlohlolo sa hao.
- 13   Re bona mathata tseleng ya hao,
14   Re teana le dira le metswalle,
15   Re kopana le tlala le lenyora,
16   Re hahamaletse pheletso ya hao.

- 3.1   Fana ka lebitso la phetapheto e hlahang molathothokisong wa 12. Ke mantswe afe a re bopelang phetapheto eo? (2)
- 3.2   Hlalosa lentswe lena 'phapharetsa' le fumanwang molathothokisong wa 7 ka mantswe a hao. (1)
- 3.3   Bohlokwa ba poeletsamodumo e sebedisitsweng molathothokisong wa 9 ke bofe? (2)
- 3.4   Ebe mokgabisopuo o fumanwang molathothokisong wa 5 o na le kgahlamelo efe kutlwisisong ya hao ya thothokiso? (3)
- 3.5   Fana ka molaetsa o fetiswang ke mongodi ka thothokisong ena. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TSWALO LA KA LE A HANA – KPD Maphalla

1	Tswalo la ka le a hana morena,
2	Tswalo la ka ha le dumele ntate;
3	Ha wena o re bophelo bo atlang tsa hao
4	Lona le re lefatshe lena ke la Modimo.
5	Tswalo la ka le a hana morena,
6	Tswalo la ka ha le dumele kgabane;
7	Ha wena o re bophelo bo atlang tsa hao
8	Lona le re bophelo bo atlang tsa Jehova.
9	Tswalo la ka le a hana morena,
10	Tswalo la ka ha le dumele kgosi;
11	Ha wena o re o tla shwa mohla o ratang
12	Lona le re o ka tsoha tjhoba le letse phoka.
13	Tswalo la ka le a hana morena
14	Tswalo la ka ha le dumele monghadi;
15	Ha wena o re dikgutsana ke matlakala
16	Lona le re dihase ke tsa Ramahodimo.

4.1	Bolela bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 1.	(1)
4.2	Fana ka moelelo o otlohileng wa molathothokiso wa 12.	(2)
4.3	Bohlokwa ba tshwantshiso e hlahang molathothokisong wa 15 ke bofe?	(2)
4.4	Phetapheto ya mantswe e fumanwang melathothokisong ya 5 le 6 e sebedisitswe ka sepheo sefe?	(2)
4.5	Tshohla kganyetsano ya mehopollo e sebedisitsweng melathothokisong ya 7 le 8.	(3)
		[10]

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

NGWANA LEHLASWA – KE Ntsane

- 1 Beke ya fela e se bakgotsi ho pota,
 2 Ngata ba metswalle ke basadi ho pota,
 3 Mefuta ya tsopa le letle boreledi.
 4 Ngwana a ja a nwa a rakalla haholo,
 5 Tsoho le bobebe pokothong ho feresana,
 6 Le hana ho bona mosadi ihlo le penya.
- 7 'Monono ke mohodi ke mouwane.'
 8 A na tjho Kgitshane a so bone hantle,
 9 A so bone monono borui sebele.
 10 Ngwana ke enwa o sesa tamong la monono,
 11 Menate yohle ya lefatshe o a e latswa,
 12 Pokothong ho kolla lebese le dinotshi.
- 13 Ha tla monna a tshwere lengolo,
 14 A nkile ngolo la melato mokoloko;
 15 Kgabong ya dikoloto ngwana a utlwa monate,
 16 Tsoho pakothong la feresaka,
 17 Pampiri tsa tswa di entse sehlopha,
 18 Ho le mashome ho bile ho le makgolo.

- 5.1 Bolela lebitso la mokgabisopuo o hlahang molathothokisong wa 10. (1)
- 5.2 Hlalosa se bolelwang ke sethothokisi molathothokisong wa 5. (2)
- 5.3 Bohlokwa ba kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 2 ke bofe? (2)
- 5.4 Maele ana 'monono ke mohodi, ke mouwana' a molathothokisong wa 7 a totobatsa eng malebana le bophelo ka kakaretso? (2)
- 5.5 Sekaseka sehalo se ikutlwahatsang temanathothokisong ya 3. (3)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebetse ebile le sefoku. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Tseleng le Mohanuwa.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Motsheare Tsietsi o ne a le toropong, a ikgakantse. Ke moo a utlwileng ka hlokwana la tsela hore ho se ho utlwaletse hore sekweta se ntseng se batlwa se mono motseng wa Motsitseng. Ho thwe kajeno lena a ke ke a phonyoha. Ekaka ho latilwe ditsomi tse kgolo tsa sepolesa. Di a ikana, di a hlapanya hore ho tsoma motho a le mong motseng, ke ntho e bonolo haholo.

5

Ho utlwahala hape hore ho na le dikebekwa tse tswileng letsholo ho sebedisa monyetla ona ho futuhela eo ya ntseng a batlwa. Ho utlwahala eka dikebekwa tseo di rekilwe ke kgarebe ya kgale ya kweta sena se ntseng se batlwa. Ekaka ho tla hle ho be hobe haholo hona bosiuong bona bona.

Jwale Tsietsi o kgutlile toropong. O fihlile hae. Ke moo a ileng a tadima Motsamai ha a ntse a anya yaba o hopola mantswe a monnamoholo. Mantswe ao a monnamoholo a ne a mo tshwenya. O ne a sa je ditheohelang ka baka la ona. A ne a mo robatsa ka ntle ho dikobo ha a hlile a a hopotse hantle.

10

Kajeno lena ba boetse ba tlamehile ho ipha naha. Ebe ba tla baleha ho fihlela neng? Ebe e tla ba dihlaahlasolle ho fihlela neng?

15

- 7.1 Bolela lebaka le neng le etsa hore dikebekwa le tsona di tswe letsholo la ho batla Tsietsi. (2)
- 7.2 Hobaneng ha Tsietsi le Tseleng ba ne ba nahana ho ipha naha? (1)
- 7.3 Boikgakanyo ba Tsietsi bo re bolella hore ke mophetwa wa semelo se jwang? (2)
- 7.4 Hlalosa hore tikoloho ebile le seabo se jwang bophelong ba Tsietsi. (3)
- 7.5 Fana ka ketsahalo E LE NNGWE feela ho tswa bukeng e dumellanang le maele a reng 'ntjapedi ha e hlolwe ke sebata'. (2)
- 7.6 Na ke ntho e nepahetseng hore Mohanuwa a buise bareki ba tšilong ho reka lebenkeleng la habo hampe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Tsietsi o fihlile mane ha Tsipane ho se ho hwaletse. O fumane Tsipane a ntse a hlokometse motshwaruwa hantle, le ha a ne a se a ile a mmolaisa phafa habedi kapa hararo ha a ne a hana ho mmolella hore lepetjo la seteitjhene sa bona la sephiri ke mang. Tsietsi o fumane Tsipane a se a botsitse lepolesa la batho dipotsonyana tse mmalwa, motho wa batho ka baka la ho tshaba phafa, a se a boletse le tseo a neng a sa lokela ho di bolela. Jwale ba mo kopanela, ba hla ba mmotsa tse kang di bodila dipotso. Tsietsi a kopanya ntlha tsa hae, yaba o re, 'Ho tloha jwale ke nna setsomi.'	5
Bothata ya eba hore jwale ba tla etsa jwang ka lepolesa lena hobane le se le ba boleletse tsohle, empa ha ba ka le lokolla, le tla ba etsetsa morearea, le ba bitsetse dintja tse ding tsa mmuso.	10
'Ha o mmolaye keng?' ho botsa Tsipane ka ho phola ho makatsang. 'Ha ho tsela e nngwe, o tlamehile ho shwa.'	
Lepolesa la batho la rapela, la tshepisa ho se etse eng kapa eng kgahlanong le bona, ha feela le ka lokollwa, la ikela. La bolela hore lona le mosebetsing ona wa bopolesa le mpa le ikenyeditse ke wona mathata.	15

- 7.7 Ebe lebaka le entseng hore Tsipane a shape leponesa leo e neng e le motshwaruwa wa Tsietsi ke lefe? (2)
- 7.8 Ebe diketsahalo tse temeng e ka hodimo di re fihlisa mothating ofe wa pale? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.9 Hobaneng ha Tsietsi le Tsipane ba ile ba nka qeto ya ho lokolla lepolesa leo e neng e le motshwaruwa wa bona. (1)

- 7.10 Bolela mofuta wa qwaketsano e hlahang temeng e ka hodimo. Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 7.11 Sekaseka ka tshetshefo phanyeho e hlahang qetellong ya buka ena. (3)
- 7.12 Bolela seabo sa Kotsi paleng ena. (2)
- [25]**

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO***DIEPOLLO – T Seema***

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Diepollo le Dibakiso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE*****DIEPOLLO – T Seema***

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

'Ha re fihla lapeng Mmamolete a nketsetsa motoho o monate wa mabele a nepotsweng. Re ne re dutse re le babedi feela hoba o ne a se na bana a itulela a le mong feela. Ka mo qoqela hore na ke behwa keng Qwading, ka qala ho tloha ha malome Theko ho fihla ka oo motsotso.'

'Ke ditaba tse bohloko Diepollo ngwanaka. Empa o tshepe Modimo. Ka letsatsi le leng e tla be eka o pheta tshomo. Nna ke hodile ke mokana ke holetse haeso moholo, ke hodisitswe ke nkgono setswalamme. Batswadi ba ka ha ke ba tsebe ba shwele ke sa le monyenyanane, empa bona kajeno ke mooki. Mohale o tswa maroleng, ebile ha di tume dimelalantshonyana. Ha difefo di puputla, le marole a thunthutsa, lehlwa ho na la mo-nya-o-eme ho na le qetello mme qetellong re itlhohloro marole, re qhanolla dikobo sewehla, pina ke e molodi wa diphalo.'

'Athe o mooki? Nna ke ne ke re o a hlwekisa tlilining.'

'Tjhe, ke a hlwekisa hobane ke rata bohleki, hape ka nako eo beke e felang batho ha ba bangata tlilining. Jwale ke itlosa bodutu ka mesebetsi e meng.'

- 9.1 Bolela mofuta wa mosebetsi oo Diepollo a neng a nahana hore Mmamolete o a o etsa tlilining. (2)
- 9.2 Fana ka ketsahalo E LE NNGWE ho tswa paleng e dumellanang le maele ana 'mohale o tswa maroleng. (2)
- 9.3 Bolela lebaka le entseng hore Mmamolete a hodiswe ke nkgono wa hae. (1)
- 9.4 Ke ketsahalo efe bophelong ba Diepollo le Mmae e tshwanang? (2)
- 9.5 Ketso ya hore Mmamolete a amohela Diepollo lapeng la hae a sa mo tsebe, e mo hlalosa e le mophetwa wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)
- 9.6 Hlalosa hore tikoloho e bile le seabo sefe bophelong ba Diepollo. (2)

- 9.7 Na ke ntho e amoheleng hore Mmamokele a se ke a bona setopo le lebitla la monna wa hae hobane feela a shwetse mophatong? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

'Ntate, dintho tseo o di etseditseng ngwana enwa di kgolo. E se e le mosadi o na le lengolo la sekolo, ha a sebetse. Jwale o batla ho rekisa kgomo e nngwe hape.'	
'Mmapelepele, re tshwanetse ho thusa ngwana enwa jwalo ka wa rona. Ha re a hlohonolofatswa ka bana, ke yena feela ngwana wa rona. Leha re shwa re tla be re mo sietse lefa ha re mo kentse sekolo.'	5
'Eu! Bafokeng we! Ke thohako eo o nthohakang ka yona hobane ke se na thari. Hape o bua jwalo ka ha eka wena o a o tseba monyako wa sekolo, athe ha o tsebe le moo o shebileng. Nna ha ke tlo phutha matsoho ke shebe ha lefa la rona le etswa la mohlonong. Nna ha ke tlo iketsa ramatla a fella kgotsong, a fella phate e soba.'	
'Ha o re lefa la hao le etswa la mohlonong o bolelang? Ngwana enwa ke ngwana wa abuti Diphapang. Kgomo tsena tseo o hanang ho di rekisa ke tseo ntatae a di siileng, ha ho lebote ha ke ruta ngwana wa hae ka tsona. Ha ke tsebe letho ka sekolo o bua nnete, nna ntate o ne a sa kgone ho re ruta re le babedi le moholwane empa sekolo ke ne ke se rata.'	10

- 9.8 Bolela lebaka le entseng hore Leemisa a se ke a qeta sekolong. (2)
- 9.9 Manolla tomatso e hlahang temeng e ka hodimo. (2)
- 9.10 Mothipoloho wa buka ee o fumanwa ketsahalong efe? (2)
- 9.11 Bolela mofuta wa qwaketsano e hlahang temeng e ka hodimo, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- 9.12 Sekaseka ka tshetshefo lebaka leo mongodi a sebedisitseng phanyeho ka lona nakong eo Zeblon a neng a kopana le thibella mmileng o yang Mangaung. (3)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Dikeledi le Mme.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

'Ke kene mona lapeng e le ha ke bona mekgorwana e ka morao, ka jareteng.' A bua ka ntswe le kgathetseng. 'Ke motho ya batlang bodulo, moo nka hirang kamorenyana, ke ka hoo ke keneng lapeng mona.'

'Ke a utlwa mme.' Ho realo Mmateboho, sefahleho se phutholoha. E ne e se hore ha a rate baeti hakaalo, feela ho ne ho na le ntho e nngwe eo a e utlwang ka mme enwa, empa a sa tsebe hore na keng. 'Kopo ya hao e batla e eba boimanyana,' ke yena eo, a bua ka qenehelo e kgolo, a lakatsa eka a ka be a kgona ho thusa mme enwa.

5

Kopo ya mme enwa wa moeti e ne e batla e eba boimanyana, hoba diphaposi tsena tse ahilweng ka jareteng le karatjhe di ne di ahetswe ho hirisetsa batho, mme kamoo a bonang mme enwa kateng, ho ne ho ipaka hore tjelete ya tjako mona a ke ke a kgona ho e lefa. Hape o ne a tseba hore monnae o ne a se a fumane batho ba tla tla dula ka phaposiing tseno. Empa ka baka la ho qenehela mosadi enwa, a sitwa hore a ka mo qhalla matsoho jwang. A ipotsa hore ha a ka mo amohela a tla dula le bona ka tlong ho ka ba jwang empa pele monahano oo o tsitsa le ho tsisa, a hla a tseba hore ena taba monnae a ke ke a ba a e dumela.

10

15

- 11.1 Qotsa lebaka leo Mme a faneng ka lona ho Mmateboho la ho fapohela lapeng la hae. (1)
- 11.2 Ke hobaneng Mmateboho a ne a hloleha ho thusa moeti enwa kopong ya hae? (2)
- 11.3 Ketso ya hore Mmateboho a amohela motho ya sa mo tsebeng ha hae, e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.4 Ho latela ditaba tsa pale ee, o ka re Diseko ke mophetwa ya jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 11.5 Hlalosa hore tikoloho ebile le seabo sefe bophelong ba Thollo. (2)

- 11.6 Na ke ntho e ntle hore Rakgadi a nyadise Dikeledi le Thollo eo a neng a bona hore o moholo haholo ho Dikeledi? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 11.7 Hlalosa hore thoto e neng e etelletse moeti wa Mmateboho pele e tshwaofatsa eng. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Ke tsona lemong tseo, hona matsatsing ao, Dikeledi, kaha e ne e le lona bitso la hae pele a fumana la bongwetsi, la Mmateboho, a rekisetsa ntate e mong ditholwana. Ha ntate enwa a qeta ho di kenya ka mokotleng oo a neng a o behile fatshe, ke ha mokotlana wa hae o dulang ka pokothong, oo a neng a ile a ntsha tjhelete ho wona, o wela fatshe. Dikeledi ha a ka a o bona ka nako eo, hoba o ile wa wela haufi le sejana seo a neng a kentse tholwana tsa hae ka hara sona. 5

'Mmanyeyo,' ke yena eo a ntse a qoqela Mmatakato, 'ka hlokomela ha ke se ke tsamaya, ke nka sejana sa ka ke re ke se beha hloohong. Ha ke re mahlo tloha, moo se neng se le teng ke bona mokotlanyana ona oo bontate ba yeng ba reke kwae ya peipi ka wona. Ha ke o nka, ke lekola ka hare, ka fumana e le shwahla ya tjhelete. Ka se ke ka tshoha, ngwaneso ...' 10

'O tshoswa keng, jwale?'

'Ha se ho bona tjhelete? Ke ne ke eso ka ba ke bona tjhelete e kaalo haesale e ba nna.'

'Ao, mmanyeyo, wa tshoswa ke tjhelete hara tshotleho e kaalo?' 15

- 11.8 Dikeledi o ne a behwa ke eng sebakeng seo sa komponeng? (1)
- 11.9 Bolela ketsahalo E LE NNGWE ho tswa temeng e tshositseng Dikeledi haholo. (1)
- 11.10 Lewa la mongodi la ho sebedisa ketsahalo e etsahalang temeng e ka hodimo ke lefe? (2)
- 11.11 Ke ketsahalo efe e re bopelang mothipoloho paleng ee? (2)
- 11.12 Bolela mofuta wa qwaketsano oo Mme a neng a na le wona ha a utlwa hore Mmateboho ke yena mme wa lelapa leo a neng a fapohetse ho lona. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.13 Na o utlwela Mme bohloko ha a ile a ba a qetella a hlokahetse a sa fumana seo a se tletseng Sebokeng? (2)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Ntefeleng le Dikgapane.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Ntate Tselapedi, naa ke nnete motho o lokela ho dula a disitswe ke mapolesa? Bophelong motho ka mong o lokela ho ba le bolokolohi ba ho phela moo a ratang ka nako eo a e ratang. Le ho tseo a di etsang o lokela ho ba le bolokolohi ba ho etsa tseo a di ratang ka nako eo a e ratang. Re lokela ho tseba hore bolokolohi ba rona bo kenyelletsa ho hlompha bolokolohi ba ba bang. Kahoo ha re hloke mapolesa ho re ruta ho itlhompha le ho hlomphana hobane ke tseo re bopelletsweng le tsona. 5

Tselapedi a hula setulo, a dula fatshe. A sheba Tutudu ka mahlong. Ho ne ho bonahala hore jwale Tutudu o mo tenne. Yaba o ntse a sisinya hlooho, empa a sa re letho ka molomo. Tutudu a tswela pele:

'E moholo, maobane ke maobane. Kajeno ke tsatsi le leng. Nna le wena re tswela pele ka bophelo. Ba batlang tokoloho bokgobeng ba tla re latela, empa ha e le ba natefelwang ke dipitsa tsa Ekgepeta bona ba ka nna ba sala.' Ha a realo a atamela pela monyako. Pele a fihla monyako Tselapedi a ema: 10

'Ke hore Tutudu, o re le ha o ka shwa ha o na taba?'

'Hoja ke na le baheso ke ne ke tla ...' Ha a realo a hopola Dikgapane. 15

- 13.1 Bolela lebaka le neng le etsa hore Tutudu a se ke a qetella mantswe a hae qotsong e ka hodimo. (1)
- 13.2 Se neng se etsa hore ntate Tselapedi a nne a sisinye hlooho ha Tutudu a ntse a bua ke sefe? (2)
- 13.3 Ho bitsa mookamedi wa hae 'E moholo' ho re bolella eng ka semelo sa Tutudu? (2)
- 13.4 Hlalosa seabo sa ntate Matsepe ntshetsopeleng ya kgohlano paleng ena. (2)
- 13.5 A ko fane ka ketsahalo E LE NNGWE e dumellanang le mantswe ana: 'ha o tjhekela motho e mong lemena, o tla wela ho lona le wena.' (2)

- 13.6 Na ke ntho e ntle hore ebe mongodi o sebedisitse Manthoto hore a ye ho Dikgapane sekolong ho ya mo rohaka? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Leboteng, ka ntle pela fenstere Ntefeleng o ipeteditse hoo ho seng bobebe ho mo elellwa. O ne a ile a iteta sefuba, ngwana batho. Ha a tloha habo o tobile ha Tutudu, a bile a utlwa hore ha a fihla o ilo mmoella nnete; sefahlamahlo le hona. Tseleng o ne a tsamaya a kwetlisa leleme kaha sena seo a leng lekgatheng la ho se etsa se le setjha ho yena. O tlile jwalo; empa ka bomadimabe, ha a le haufi le monyako a elellwa hore Tutudu ha a mong. A ema motsotswana. A rera ho kgutla; empa lentswe lela la maoba la boela la ikutlwahatsa, 'O se o le haufi tjee?' Le yena a dumellana le lona. Ho e na le ho kgutla, a potela ka mora ntlo. A tla a nanya pela fenstere, moo a kgonneng ho hlwedisa le ho mamela tse buuwang. Leha a ne a lakatsa ho furalla sebaka sena mmele wa fellwa ke matla. A sitwa ho phahamisa leoto. A mpa a manama leboteng, mme a mamela tseo a lakatsang ho di utlwa, leha bonneteng a ne a sa di utlwe hantle. A tadimana le tseo a sa batleng ho di bona.	5 10
Tutudu a nahana ka thata hore a ka thodisa molli enwa jwang. Dikgapha tsa nna tsa lepella marameng a Dikgapane a neng a batla a ba mafubetswana ke ho retela. Tutudu a ema; a nka metsi ane ao a mo tletseng wona.	15

- 13.7 Bolela se sitisitseng Ntefeleng hore a bolelle Tutudu hore o a mo rata. (1)
- 13.8 Ke hobaneng ha Ntefeleng a ne a tsamaya a kwetlisa leleme la hae? (1)
- 13.9 Mothipoloho wa buka ee o fumanwa ketsahalong efe? (2)
- 13.10 Karaburetso e sebedisitsweng temeng e ka hodimo e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 13.11 Bolela mofuta wa qwaketsano o hlahang temeng e ka hodimo o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- 13.12 Sekaseka ka tshetshefo lebaka leo mongodi a sebedisitseng phanyeho ka lona paleng ena. (3)
- 13.13 Na o bona mookotaba wa pale ena e leng 'lehloyo la melata' o lokela paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- [25]**

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Sebete le boinehelo ke makgabane a babatsehang. Sekaseka mohopolo ona o itshetlehile ka diketsahalo tsa dithoko tsa 'Masopha' le tshomo ya 'Sankatana'.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I**MORENA MOSHOESHOE**

- 1 Ngwana Mmamokhachane, Thesele,
- 2 Thesele, pharu e telele-telele,
- 3 Kgomo di kena ka yona, di sa ile;
- 4 Le batho ba kene ka yona, ba sa ile!
- 5 Hlabisi ya Bakoena,
- 6 A ko hlabise nkgonwao,
- 7 A ko hlabise Mmasetenane a ka rwale,
- 8 A re ke mehlehlo ya dikgomo le ya batho!
- 9 Nketu wa mara, thaka Shakhane le Ramakoane (Makoanyane),
- 10 Mabesa lerole, la tswa ka mpa ya mahlaba wa Ratshooane,
- 11 Ngwana Morena wa Qhoai a le bona,
- 12 La bonwa ke Ratjotjose wa Mokhethi;
- 13 Leru, Mmamoqholotsa wa dithebe,
- 14 Nketu ha a le siyo mareng a batho,
- 15 Beng ba mara ba ntse ba lla, ba re:
- 16 Nketu le Ramakoane, le kae?
- 17 Mara a batho a kgutlile tseleng,
- 18 A batla Nketu le Ramakoane.
- 19 Moshoashoaila, kgwabane ya Maphule,
- 20 Kgomo ya motho wa Maphule ya kwana.

- 15.1 Molathoko wa 1 o re hopotsa hore ntata Morena Moshoeshoe e ne e le mang? (1)
- 15.2 Morena Moshoeshoe o amana jwang le Ramakoane (Makoanyane)? (2)
- 15.3 'Hlabisi ya Bakoena' ke lebitsotheneketso. Le hlalosa semelo sa Morena Moshoeshoe ka tsela efe? (2)

- 15.4 Tlohelo e fumanwang melathokong ya 11 le 12 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 15.5 Hlalosa moelelo o otlolohileng wa 'Mara a batho a kgutlile tseleng' molathokong wa 17. (2)
- 15.6 Kgefutsohare e sebedisitsweng molathokong wa 19 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

Ho thwe kgalekgale ho ne ho na le basadi ba babedi ba sethepu. Basading bana, e mong e ne e le moimana. Mohaditsong wa hae a rera ho mmolaya, hoba yena a ne a hloka thari. A hlapanya hore o tla leka malebaleba ohle hore lesea lena le se phele hammoho le mma lona. Ka tsatsi la ho kena tlong, mohaditsong a ikatametsa a etsa eka o batla ho thusa mosadi enwa. A sila moleso wa dikgomo, mme a o fehlella le lesheleshele a nto isetsa motswetse hore a habole a tle a sisetse lesea. 5

Motswetse a habola lesheleshele ntle le pelaelo ya letho. A qala ho nona motswetse hoba mohaditsong o ne a hlile a mo foqa lesheleshele lena le entsweng ka moleso wa dikgomo. Ha mohaditsong a bona motswetse a nona, a thaba, mme a nahana hore o qala ho ruruha, e se e le ha moleso o sebetse. Matsatsi le dibeke tsa nna tsa feta ho se letho le etsahallang motswetse. Jwale a nonopela le letlalo la hlaka a ba le botle ba Seilatsatsi wa tshomong. Qetellong mohaditsong a bona hore setlhare sa hae ha se sebetse. A qetella le yena a se a iphehela a habola. Yaba batswetse ba se ba phehelwa lesheleshele lena la mabele. 10

Yaba ke tshomo ka mathetho! 15

- 15.7 Bolela seo mohaditsong a neng a se etsa ho leka ho bolaya motswetse. (1)
- 15.8 Hantlente moleso wa dikgomo ke eng? (1)
- 15.9 Manolla tomatso e fumanwang temeng ena. (3)
- 15.10 Manolla tikoloho ya tshomo ena. (2)
- 15.11 Hlalosa kamoo maemo a matle a phedisano a thunthetswang kateng tshomong ena. (2)
- 15.12 Hlakisa tihadimo ya mongodi mabapi le basadi ba sethepu tshomong ena. Tshehetsa mohopolo wa hao. (3)
- 15.13 Na o nahana hore seo mohaditso a se entseng, sa ho fehlella motswetse motoho o neng o ka mmolaya se nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'O MO FELEHEDITSE' – SM Mangali

Hangata bophelong, re bona basadi ba tshehetswa ke banna ba bona. Sekaseka taba ena o itshetlehile ka diketsahalo tse kahara buka, o be o hlahise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'HA SE BOYA BA NTJA' – RH Moeketsi

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

PELA:	Hantlente Maleshwane o nkenakene ka eng tabeng ee ya Lesodi?	
MALESHWANE:	Ke o kenakene ntate hobane ke wena hlooho ya lapa lena! Lesodi ke mora wa hao, mme bophelo ba hae bo matsohong a rona jwalo ka batswadi ba hae!	
PELA:	Bua he ke utlwe! O tlohele ho ingamangama!	5
MALESHWANE:	Ha ngwana a sa fumane mofuthu ka lapeng habo, o qetella a ipatletse ntho tse tswileng tseleng bathong ba bang ka ntle, kapa metswalleng ya hae.	
PELA:	O mpoella ka ntho tseo ke di tsebang. Bua ka tseo ke sa di tsebeng.	10
MALESHWANE:	Mamela he, e mong ngwana o be a rere ho ipolaya ha a sa fumane tharollo ho tswa ho batswadi ba hae, akere le eo o a e tseba?	
PELA:	E, e, ke a e tseba. Tswela pele hle Maleshwane.	
MALESHWANE:	Tseba he hore Lesodi o kgahluwe ke ngwananyana mona ho thwe ke Kgasiane, mme o rerile ho mo nyala, o kopa thuso le tshehetso ya hao.	15
PELA:	Wee! Moshanyana eo o se a ipona e le motho wa ho nyala? Maleshwane!	

17.1 Fana ka mabaka A MABEDI a ileng a etsa hore Lesodi a kgopise batswadi ba hae.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Phetla

(2)

- 17.2 Hlalosa qwaketsano e hlahang temeng e ka hodimo. (2)
- 17.3 Bolela lebaka le neng le etsa hore Maleshwane a tsebise Pela ka morero wa Lesodi. (2)
- 17.4 Hlalosa sekapoloto se iponahatsang nakong eo Pela a qwaketsanang le Maleshwane. (4)
- 17.5 Mohanyetsi wa sehlooho wa Pela ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.6 Tshohla tikoloho e hlahang tshwantshisong ena, o be o bolele hore e ntsheditse kgohlano pele jwang. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

LESODI:	Ka ba ka thaba, banna! Ke kopane le wena hantle moratuwa. O tsebile jwang hore ke tla feta mona?	
KGASIANE:	Le nna ke kopane le wena hantle abuti Lesodi, mme ke tla tjena ke ntse ke rapela ka pelo hore eka nka kopana le wena.	
LESODI:	Empa ha o a thaba Kgasiiane moratuwa, molato keng?	5
KGASIANE:	Ke tloha mane lapeng e le ha ho fihla batho ba bang, bontate ba bang tjena, bao ke sa ba tsebeng.	
LESODI:	Ke a kgolwa ke bontate, ba tlile lapeng mono ka taba yane ya rona, akere?	
KGASIANE:	Lesodi hobane ke a o rata, feela ha ke batle ha o ka wela tsietsing o sa hlokomele.	10
LESODI:	Empa hobaneng Kgasiiane? Keng?	
KGASIANE:	Mantswe a ka a mabedi ho wena abuti Lesodi: nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hlooho. Ke ntswe la pele. La bobedi ke la hore: ha se boya ba ntja e o lommeng!	15

- 17.7 Ke eng e tshwenyang Kgasiiane temeng e ka hodimo? (2)
- 17.8 Bontsha tomatso e hlahang tshwantshisong ena. (2)
- 17.9 Hlalosa mantswe ana a Kgasiiane a reng 'Ha se boya ba ntja e o lommeng!' (2)
- 17.10 Tjhadimo ya mongodi ke efe mabapi le kgalemo ya bana ha ba iketsetsa boithatelo? (2)
- 17.11 Na ke toka hore Kgasiiane a be le bahlankana ba babedi? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MORONGWE:	O-o, ke a bona! O a di qholotsa jwale ha di se di o hlola o a di baleha! O naha ...	
MOLEFI:	Morongwe! Ako tlohele ho nna o ntse o etsaka marata ka ntle ka mona! Batho ba tla re o jewa keng?	
MORONGWE:	E, ke mokgwa hao! Ka mehla ha ditaba tsa lelapa la hao di o hlola o mathela ha banna ba bang! Feela ha ho makatse! O tsherehantswe ke mmaonyana yane ya menotwana e meputswa! Nna o se ke be wa ntjalatjala ho Mofammere eo wa hao! Tsamaya semaumau towe o eletswang ke lefetwahadi lela le ausiao! Ebile nna ha o fihla mona o tla fumana ke itsamaetse ke iketse sosaething (<i>Hoba Molefi a mo furalle, a sala a ntse a bua a le mong.</i>) Helang basadi! Nthwena ke tseketsake. Ke ho re yona phauphau ya nnete. Ka nako e nngwe motho o ye a re o a nyalwa athe o nyalwa ke tsheretshere feela tjena. Ke bolela yona lathalatha ya obuobu e kang Molefi. Nthwena le ha e le teng ka tlong ha ho utlwahale hore monna o teng. Monna o lokela ho utlwahala hore ke monna ka ho nkgae kwae le jwala.	5 10 15

- 19.6 Qolla lebaka ho tswa temeng le re nnetefaletsang hore boitshwaro ba Morongwe ke bo eisehang. (2)
- 19.7 Ditaba tsee tsa Morongwe di re tjobela pele ketsahalang efe kahara terama? (2)
- 19.8 Manolla tomatso e hlahiswang ke tema e ka hodimo. (2)
- 19.9 Fana ka lebaka le etsang hore Morongwe a bitse Molefi 'lathalatha'. (2)
- 19.10 Tjhadimo ya mongodi ke efe mabapi le ditumelo tse pedi tse hlahang terameng ee? (3)
- 19.11 Na ketso eo Mapetla a e entseng lapeng la Pitso e nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- [25]**

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Mongodi o bonahala a tadima basadi e le ditshiya tsa banna. Tshohla taba ena o itshetlehile ka tshebetso ya Mmabatho le Naledi ho banna ba bona, o be o hlahise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

MOHLOUWA:	<i>(Ha a batle ho utlwa letho)</i> O re ba tletleba hore hobaneng ke tebetse Tsietsi mosebetsing? Na ha o shebile hlooho tsee tsa bona di nka hantle na, monna? Hona ho tloha neng ba sunyasunya nko tsa bona mererong ya ka? O ba jwetse hore ho tla nkgga ho sa bola ha nka tswa mona, mme ka ba fumana ba ntse ba hlodiya jwalo ka pina tsena tsa bona tse fapaneng hlooho.	5
PHELEU:	Ke a utlwa, monghadi, feela le nna ha ba batle ho mpona. Ba re nna le wena re diyathoteng di bapile. Le jwale e mpile ya eba feela ka mohau wa Modimo hore ke be ke phonyohe ka soba la mohodu tlhaselong ya bona. Ba re ke a tseba hobaneng o tebetse Tsietsi mosebetsing.	10
MOHLOUWA:	Kgele! O re ba ne ba batla ho o hlasela? Ka nnete ke sebeletswa ke batho ba kulang dihloohong mona!	
PHELEU:	Ho jwalo monghadi, basebetsi ba batla hlooho ya ka le nna.	
MOHLOUWA:	<i>(O mo tonela mahlo)</i> Jwale molato keng he o a ba tshaba.	

- 21.1 Fana ka lebaka le neng le etsa ho basebetsi ba kenyeletse Pheleu tlhaselong ya bona? (1)
- 21.2 Fana ka baphetwa ba babedi ba tlatsitso tshwantshisong ena. (2)
- 21.3 Mongodi o sebedisitse karaburetso ya pono moo Mohlouwa a neng a tonetse Pheleu mahlo ka sepheo sefe? (2)
- 21.4 Sekaseka sekapoloto se dipakeng tsa Naledi le Seipati. (4)
- 21.5 Mohanyetsi wa sehlooho wa Tsietsi ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.6 Bolela hore tikoloho e hlahang tshwantshisong ena, e ntsheditse kgohlano pele jwang. (3)
- 21.7 Na o ka re Naledi ke seapadi se jwang? (1)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

THAPELO:	<i>(O sisinya hlooho.)</i> Ke a utlwa, weso, hore o ikemiseditse e le kannete ho hlabela badimo, feela ke sa ntse ke batla hore re tshohle taba ena ya ntate Mohlouwa le ho tebelwa ha hao.	
TSIETSI:	Ha re le bale hanyane ka ntate Mohlouwa, moshaneso, ha ke batle ho utlwa lebitso la monna eo tsebeng tsena tsa ka.	5
THAPELO:	Empa, weso, ha o a lokela ho phutha matsoho feela le ha o qholotswa tjena.	
TSIETSI:	O batla hore ke etse jwang jwale, monna Thapelo? Le hoja ke sa utlwisise hore hobaneng ntate Mohlouwa a ntebetse mosebetsing, feela ha ke a ikemisetse ho mo phephetsa kapa hona ho mo lwantsha. Ke dumela hore yena le sware ba tseba seo ba se etsang.	10
THAPELO:	Moo teng ke hanana le wena, Tsietsi. O lokela ho lwana hore ho kgaohe moo ho kgwehlang teng. <i>(O fupara lehoporo ha a qeta o le beha fatshe)</i> Pheleu le Mohlouwa ba ikentse medingwana ya masawana. Hoja monokotshwai o ne o butswa ho ya ka thato ya tshwene, ke ne ke tla ba ruta pina ya baale.	15

- 21.8 Ditaba tsa tema e ka hodimo di mothating ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.9 Bontsha tomatso e hlahiswang ke diketso tsa Pheleu. (2)
- 21.10 Mantswe ana a Thapelo '... ha o a lokela ho phutha matsoho feela le ha o qholotswa tjena' a re bolella eng ka semelo sa hae. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.11 Na ke hantle hore Tsietsi a mathele mahoporong ha mosebetsi o mo feletse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.12 Hobaneng ha ho thwe Tsietsi ke nonyana kahlamela mmolai? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80